

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»  
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА  
«СТРАТЕГІЇ І ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ»**

|                         |                                                                                                                                             |
|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Купченко М. О.</i>   | Особливості використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.          |
| <i>Погорєлова О. Ф.</i> | Адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами: міжнародний та український досвід                                    |
| <i>Салюк С. І.</i>      | Підвищення компетентності команди супроводу з формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з освітніми труднощами                   |
| <i>Сокол А. О.</i>      | Особливості розвитку взаємодії вихователя з командою супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі |

**Купченкова Маргарита Олександрівна**

**Науковий керівник:**

Мартинчук Олена Валеріївна,  
доктор педагогічних наук, доцент

## **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**Актуальність дослідження.** Сучасні тенденції розвитку системи освіти, особливо в контексті інклюзивного підходу, передбачають створення умов для рівноправного навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. В Україні інклюзивна освіта стрімко розвивається, і це підкреслюється нормативно-правовими документами, такими як Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про дошкільну освіту» (2024) та Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 530 (2019). Ці документи наголошують на необхідності рівного доступу до освіти, а також на обов'язковому створенні умов для соціалізації та всебічного розвитку дітей, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючою потребою в якісному та ефективному оцінюванні розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища. Одним із дієвих інструментів для цього є метод спостереження, який дає змогу педагогам отримати об'єктивну та всебічну інформацію про індивідуальні досягнення, потреби та труднощі дітей. Згідно з Державним стандартом дошкільної освіти України, спостереження як метод оцінювання повинен забезпечувати можливість диференційованого підходу, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, що є особливо актуальним у контексті інклюзивного навчання.

Українські науковці, такі як І. Біла, В. Галузяк, О. Дубасенюк, Т. Ілляшенко, Л. Коломієць, К. Луцько, А. Обухівська, Л. Хомич, І. Холковська, О. Чеботарьова досліджували метод спостереження як інструмент психолого-педагогічної діагностики у дошкільній освіті. У роботах науковців наголошується на важливості цього методу для вивчення особливостей фізичного, когнітивного, емоційного та соціального розвитку дітей.

Метод спостереження в інклюзивному освітньому середовищі дає можливість не лише оцінювати розвиток дітей, але й виявляти проблемні аспекти їхньої адаптації та взаємодії з однолітками. Це створює умови для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в колектив та сприяє їхньому соціальному та емоційному розвитку. Використання методу спостереження в цьому контексті вимагає розроблення та адаптування аркушів спостереження, які б враховували специфіку інклюзивної групи.

Завдяки спостереженню педагоги можуть отримати інформацію про розвиток дитини у всіх сферах: соціальній, емоційній, мовленнєвій, вольовій, когнітивній та комунікативній, що уможливорює краще розуміння її потреб та потенціалу. Метод спостереження є простим у застосуванні, але потребує знань щодо критеріїв, показників, технік і видів спостереження, а також систематизації отриманих даних для їх подальшого використання у роботі з дітьми. Це зумовлює потребу в додаткових дослідженнях для розроблення методичних рекомендацій з використання методу спостереження в інклюзивному освітньому середовищі.

Отже, актуальність проблеми дослідження визначається потребою у створенні ефективної методичної системи спостереження в інклюзивних групах дошкільного віку, що сприятиме глибокому розумінню індивідуальних особливостей розвитку дітей та забезпечить їм належний рівень підтримки в освітньому середовищі. Застосування методу спостереження уможливить педагогам якісно та об'єктивно оцінювати прогрес дітей, а також своєчасно

надавати їм необхідну підтримку та коригувати освітню траєкторію відповідно до їхніх потреб і можливостей.

Дослідження виконується у межах реалізації наукової теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 рр.).

**Мета дослідження:** дослідити особливості використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі та визначити ефективні способи його застосування для задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні засади використання методу спостереження як інструменту оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.
2. Розробити методику дослідження та визначити особливості використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.
3. Розробити теоретико-методичні засади використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.
4. Здійснити апробацію навчально-методичних матеріалів щодо використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей в інклюзивному закладі дошкільної освіти.

**Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є:** аналіз, синтез та узагальнення змісту наукових джерел з проблеми використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі; наукова інтерпретація, узагальнення та синтез для розроблення дизайну емпіричного дослідження з використанням методу анкетування педагогів для визначення особливостей використання методу спостереження в закладах дошкільної освіти; узагальнення та наукова інтерпретація результатів проведеного анкетування педагогів за допомогою кількісно-якісної обробки даних; моделювання під час розроблення навчально-методичних матеріалів, які включають рекомендації щодо використання методу спостереження для оцінювання розвитку дітей дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі; апробація розроблених матеріалів у практичній діяльності закладів дошкільної освіти та узагальнення результатів апробації.

**Ключові слова:** метод спостереження, оцінювання розвитку, інклюзивне освітнє середовище, діти дошкільного віку, розвиток дитини, особливі освітні потреби.

**Погорєлова Олена Федорівна**

**Науковий керівник:**

Мартинчук Олена Валеріївна,  
доктор педагогічних наук, доцент

## **АДАПТУВАННЯ ОСВІТНІХ ВИМОГ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

**Актуальність дослідження.** Учні з особливими освітніми потребами часто стикаються з різними перешкодами у навчанні. Для їх подолання вчителі використовують технології інклюзивного навчання, які враховують індивідуальні освітні потреби та можливості учнів з порушеннями розвитку. До таких технологій належать, зокрема, універсальний дизайн у навчанні та диференційоване викладання, що передбачають застосування педагогами адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами. Адаптування

освітніх вимог дає можливість учням з порушеннями розвитку опановувати загальноосвітню програму нарівні зі своїми однокласниками без змін до її обсягу, змісту та цілей.

Сутність поняття та загальні принципи адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами представлені в багатьох дослідженнях з питань інклюзивного навчання (О. Бавольська, А. Колупаєва, Ю. Найда, Д. Прасол, Т. Скрипник, О. Таранченко, J. Harrison, L. Keegan, J. Kurth, L. Lewandowski). Поза тим, зарубіжні розвідки останніх років зосереджені на вивченні ефективності застосування адаптацій освітніх вимог, котрі забезпечують доступність та якість навчання в інклюзивному освітньому просторі. Науковці досліджують адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами відповідно до виду порушення (E. Domagała-Zyśk, L. Kern, T. Knopik, E. Leifler, J. Rafał-Łuniewska), бар'єрів у навчанні (J. Harrison, J. Shurr), освітнього рівня (A. Ternes, M. Yngve), навчальної дисципліни (K. Bertills, S. Boyle, M. Paluch), видів навчальної діяльності (G. Andreou, N. Carr, B. Lovett, A. Südkamp) тощо. Спираючись на ці критерії, дослідники виокремлюють стратегії адаптування освітніх вимог для різних категорій учнів з особливими освітніми потребами, що можуть бути використані педагогами в освітньому процесі.

Результати аналізу українських наукових публікацій вказують на недостатню розробленість проблеми впровадження адаптацій освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами у закладах освіти та зумовлюють актуальність обраної теми дослідження. Зважаючи на важливість забезпечення якості інклюзивного навчання в Україні та підвищення професійного рівня українських педагогів в організації навчання дітей з особливими освітніми потребами, постає необхідність у виявленні й систематизації стратегій адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами та розробленні методичних рекомендацій щодо їхнього застосування в інклюзивному освітньому просторі України.

Дослідження виконується у межах реалізації наукової теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 рр.).

**Мета дослідження:** виявити тенденції забезпечення адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами на основі порівняння міжнародного та українського досвіду й окреслити шляхи їх імплементації у вітчизняну освітню практику.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми адаптування освітніх вимог для дітей з особливими освітніми потребами в Республіці Польща та Україні.
2. Дослідити стан застосування педагогами інклюзивних закладів освіти стратегій адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами в Україні.
3. Визначити схожі та відмінні тенденції в забезпеченні адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами в Республіці Польща та Україні.
4. На основі порівняльного аналізу польського й українського досвіду визначити особливості адаптування освітніх вимог для учнів з різними освітніми труднощами в українських закладах освіти та розробити методичні рекомендації щодо застосування стратегій адаптування освітніх вимог для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі України.

**Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є:** теоретичний аналіз наукової літератури щодо концептуалізації поняття «адаптування освітніх вимог», узагальнення та систематизація теоретичних положень з адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами в Республіці Польща та Україні; анкетування педагогів українських закладів освіти з метою визначення стану застосування стратегій адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі; узагальнення та інтерпретація результатів опитування на основі методів кількісної і якісної обробки даних; порівняльний аналіз польського й українського досвіду з метою визначення схожих та відмінних тенденцій у забезпеченні адаптування освітніх вимог для учнів з особливими освітніми потребами; теоретичне осмислення, узагальнення та систематизація

результатів анкетування та порівняльного аналізу польського й українського досвіду адаптування освітніх вимог задля визначення особливостей адаптування освітніх вимог для учнів з різними освітніми труднощами в українських закладах освіти та розроблення методичних рекомендацій щодо застосування стратегій адаптування освітніх вимог для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі України.

**Ключові слова:** учні з особливими освітніми потребами, освітні труднощі, інклюзивний освітній простір, адаптування освітніх вимог, стратегії адаптування освітніх вимог, систематизація.

**Салюк Світлана Іванівна**

**Науковий керівник:**

Мартинчук Олена Валеріївна

доктор педагогічних наук, доцент

### **ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОМАНДИ СУПРОВОДУ З ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ SMART-ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСВІТНІМИ ТРУДНОЩАМИ**

**Актуальність дослідження.** З кожним роком збільшується кількість дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти, яким потрібна висококваліфікована допомога команди супроводу для вдалої адаптації до освітнього середовища та впевненого подолання освітніх труднощів, що зумовлені особливими освітніми потребами. Оскільки виклики стоять перед командою супроводу не прості, то ж і послідовність дій має бути не лише ґрунтовно продуманою, але й детально визначеною. І помічним у цьому питанні може бути закордонний досвід формування актуальних цілей за принципами цілепокладання SMART, який використовується з 1981 року для керівників та менеджерів компаній задля покращення стратегій управління (George T. Doran).

З плином часу ця технологія була імplementована в освітню сферу для постановки навчальних цілей чи завдань, відповідні графі для яких наявні в індивідуальних освітніх / освітньо-терапевтичних програмах розвитку для дітей з особливими освітніми потребами в Польщі, США та інших країнах. Саме формулювання та реалізація актуальних цілей розвитку дитини (які визначаються в ході проведення детального експертного оцінювання та консультування всіх учасників команди супроводу) є найважливішим моментом, який робить інклюзію особистісно-орієнтованою, а працю всієї команди супроводу – цілеспрямованою. SMART-цілі визначаються досить конкретно / деталізовано і стають чітким алгоритмом послідовності спільних дій всієї команди супроводу, вказуючи тим самим кожному учаснику на його персональну задачу у плані долати найважливіших перешкод для розвитку дитини та її підтримки.

Варто зауважити, що при формулюванні цілей і завдань необхідно дотримуватися певних вимог. На думку основоположника терміну SMART George T. Doran, цілі повинні відповідати таким критеріям: 1) “specific” – конкретний (що необхідно досягнути); 2) “measurable” – вимірюваний (як буде вимірюватися результат); 3) “achievable” – досяжний (тобто не надмірний); 4) “relevant” – актуальний (визначення найнеобхіднішої для послідовного розвитку дитини); 5) “time-bound” – обмежений часом/співвіднесення з конкретним терміном (визначення часового проміжку, по закінченні якого ціль має бути досягнута).

Значний внесок у дослідження щодо використання навчальних цілей у країнах європейського співтовариства зробили Н. Bradby, М. Caldarella, J. Cunha, J. Carlos, Ch. Kaufman, J. Martins, T. Moreira, D. Schunk, E. Zimmermann та інші.

В Україні цим питанням опікуються С. Ганевіч, Н. Заплатинська, А. Компанець, І. Луценко, Т. Скрипник та ін. У науково-методичних працях розкрито питання алгоритму

правильності визначення та поетапного опису довготривалих цілей, а також відповідних короткотривалих завдань, відстеження динаміки змін розвитку дитини, пріоритетність у сферах розвитку (безпека життя, комунікативні навички, соціальні навички, самостійність, академічні навички).

Проте широкого впровадження цієї технології цілепокладання під час забезпечення психолого-педагогічного супроводу не спостерігається, оскільки в українських документах не передбачено окремі розділи чи графі для визначення SMART-цілей. Через це технологія їх розроблення не є загальноприйнятою у користуванні, а рівень обізнаності педагогів щодо можливості покращення якості інклюзивного навчання завдяки такому методу вкрай низький (Т. Скрипник). Зважаючи на це, існує проблема підвищення кваліфікації учасників команди психолого-педагогічного супроводу для формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Ми передбачаємо, що розроблені нами програма професійного розвитку та методичні рекомендації сприятимуть підвищенню обізнаності учасників освітнього процесу щодо використання SMART-цілей, а також активному залученню педагогів до користування цією технологією в інклюзивному освітньому середовищі.

Дослідження виконується у межах реалізації наукової теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 рр.).

**Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість програми професійного розвитку команди супроводу з формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з освітніми труднощами в інклюзивному освітньому середовищі.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Визначити особливості формування та реалізації SMART-цілей у міжнародному та українському освітньому середовищі.
2. Здійснити теоретичний аналіз проблеми підвищення компетентності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
3. Розробити діагностичний інструментарій та визначити рівень сформованості компетентності команди супроводу щодо формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з освітніми труднощами.
4. Розробити програму професійного розвитку команди супроводу з формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з освітніми труднощами та оцінити її дієвість.

**Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є:** аналіз науково-методичної літератури і теоретичне осмислення проблеми формування та реалізації SMART-цілей в інклюзивному освітньому середовищі, а також підвищення кваліфікації команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; наукова інтерпретація, узагальнення, синтез для розроблення дизайну емпіричного дослідження з використанням методу анкетування для виявлення рівня сформованості компетентності команди супроводу щодо формування та реалізації SMART-цілей розвитку дитини з освітніми труднощами; узагальнення та наукова інтерпретація результатів анкетування учасників команди супроводу за допомогою кількісно-якісної обробки даних; розроблення та апробація програми професійного розвитку команди супроводу з формування та реалізації SMART-цілей та проведення експертного інтерв'ю щодо дієвості цієї програми.

**Ключові слова:** SMART-цілі, компетентність, команда психолого-педагогічного супроводу, підвищення кваліфікації, інклюзивне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, програма професійного розвитку.

**Сокол Альона Олександрівна**

**Науковий керівник:**

Мартинчук Олена Валеріївна,  
доктор педагогічних наук, доцент

## **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ З КОМАНДОЮ СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**Актуальність дослідження.** Відповідно до збільшення кількості дітей, які мають особливі освітні потреби та потребують їх врахування в освітньому процесі, зростають вимоги як до системи освіти, так і до професійної компетентності фахівців, які надають освітні, корекційно-розвиткові та реабілітаційні послуги. Найбільш успішним для комплексного забезпечення якісних послуг є командний підхід, який об'єднує фахівців різних профілів в одну команду, що здійснює психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами для створення необхідних сприятливих умов для її повноцінного розвитку та набуття можливого рівня адаптації та соціалізації.

Результативність діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами залежить від ефективної взаємодії усіх її учасників, спрямованої на визначення особливостей розвитку дитини, її освітніх труднощів та потреб і, відповідно, розроблення стратегії спільного впливу на дитину всіма учасниками команди та напрямів навчально-виховної й корекційно-розвивальної роботи. Все це можливе за умови професійного співробітництва усіх учасників освітнього процесу, які спільно працюють над реалізацією освітніх цілей та однаково відповідальні за результат навчання, виховання, розвитку і соціалізації дитини в інклюзивній групі закладу дошкільної освіти. За належної уваги команди супроводу до дітей з особливими освітніми потребами можливе створення якісного інклюзивного освітнього середовища, де всі діти отримують належну увагу та підтримку (Л. Ситник, Н. Софій та ін.).

Ключовою фігурою в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, безперечно, є вихователь, який ініціює співпрацю з учасниками команди супроводу, ознайомлюючи їх з особливостями освітніх потреб дитини, запрошуючи до участі в заняттях, до організації інклюзивного освітнього середовища в групі з використанням наявних предметно-просторових, організаційно-методичних, соціально-психологічних ресурсів. Відтак вихователь має володіти навичками організації партнерської взаємодії, вміти працювати в умовах спільного впливу на дитину, брати активну участь у визначенні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії розвитку дитини, здійсненні моніторингу та оцінювання прогресу розвитку дитини тощо. Це передбачає сформованість у педагога компетентності у сфері інклюзивного навчання, наявність культури спілкування, організаційних здібностей і вмінь, особистісних якостей цілеспрямованості, відкритості до нового, гнучкості, що дає змогу узгоджувати свої ідеї з поглядами інших учасників команди супроводу, прислухатися до мудрих порад колег, переймати досвід та впроваджувати інноваційні напрацювання в освітній процес.

Концептуалізація поняття «взаємодія учасників команди супроводу» окреслюється у працях Г. Васильєвої, Е. Данілавичюте, В. Ковальчук, А. Колупасвої, С. Литовченко, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Г. Супрун та ін. Водночас проблеми організації співпраці вихователя з командою супроводу дитини з особливими освітніми потребами залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність вибору теми дослідження.

Дослідження виконується у межах реалізації наукової теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 рр.).

**Мета дослідження** – теоретично обґрунтувати й експериментально визначити особливості взаємодії вихователя інклюзивної групи з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

**Завдання дослідження:**

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми взаємодії вихователя інклюзивної групи закладу дошкільної освіти з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
2. Розробити методiku дослідження особливостей взаємодії вихователя інклюзивної групи з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
3. Визначити особливості сформованості взаємодії вихователя інклюзивної групи з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
4. Розробити та апробувати модель розвитку взаємодії вихователя інклюзивної групи з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

**Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є:** аналіз наукових і методичних джерел з проблеми дослідження; узагальнення та систематизація положень психологічних і педагогічних досліджень про засади взаємодії вихователя інклюзивної групи закладу дошкільної освіти з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами; анкетування учасників команд супроводу для визначення стану сформованості взаємодії вихователя інклюзивної групи з іншими учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами; формувальний експеримент для апробації моделі встановлення взаємодії вихователя інклюзивної групи закладу дошкільної освіти з учасниками команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами; методи обробки даних: якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

**Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічний супровід, команда психолого-педагогічного супроводу, взаємодія учасників команди супроводу, взаємодія вихователя з командою супроводу, інклюзивне освітнє середовище.